

ABORDAREA LINGVISTICO-PRAGMATICĂ A TRADUCERILOR PROZEI PENTRU COPII SCRISE DE SPIRIDON VANGHELI

LUDMILA ZBANȚ

Universitatea de Stat din Moldova din Chișinău, Republica Moldova

Abstract: This article aims at analysing the strategies applied in the translation of a particular type of literary text, namely children's literature. In spite of some simplistic approaches to the issues arising from the translation of such texts, in reality, the translation of these really special texts requires multiple psycholinguistic, socio-cultural, educational, and emotional skills in order to produce an adaptation of the translated texts, at different levels of intervention in the basic text, which nevertheless should remain "harmless" compared to the message included by the author of the original in the canvas of the created literary work.

Keywords: Spiridon Vangheli, literary translation for children, direct/indirect translation, socio-cultural interferences/discrepancies, translation strategies

Introducere

Operele destinate copiilor sunt parte integrată a literaturii naționale. Scrierile pentru copii au cunoscut diverse abordări de-a lungul evoluției societăților. Vom constata că, în timp ce „culturile robuste manifestă un interes tot mai sporit față de acest compartiment literar” în tradiția românească, mai ales în cea din Basarabia, „literatura pentru copii își proclamă cu dificultate dreptul la existență” (Vrabie 2009, 7), fiind marginalizată o perioadă îndelungată de lumea culturală, când „orice discuție despre literatura pentru copii are de înfruntat un demers fastidios pentru probarea «apartenenței» sale la conceptul de «literatură»”, afirmă cercetătoarea Diana Vrabie (Vrabie 2009, 9). Dar, totuși, în pofida unei atare atitudini,

„Dincolo de statutul controversat și apartenența mereu suspectată, literatura pentru copii din Basarabia va obține treptat prețuirea binemeritată. Stângace la început, situată în imediata vecinătate a pedagogiei prin conținutul ostentativ moralizator, concepută într-un registru stilistic al «moldovenismului» rudimentar, ea va tatona toate genurile literare. Cu o eficiență reprezentare în genul liric, literatura pentru copii obține un profil distinct în genul epic, cu precădere la nivelul prozei scurte. Concizia, flexibilitatea, caracterul alert, disponibilitatea, operativitatea, motivează succesul ei în lectura copiilor” (Vrabie 2015, 4).

Nimeni nu mai pune sub semnul întrebării faptul că literatura pentru copii este o modalitate mai deosebită de reflectare artistică a viziunilor lumii prin prisma unui cititor de o vârstă fragedă, iar această lume are un caracter antropocentric, orientat spre copil sau spre un oarecare personaj cu care se asociază tânărul cititor.

Scrierile pentru copii au, de obicei, forma unor texte scurte, cu personaje clar conturate și fabula simplă, în care lipsește elementul tragicului (cel puțin, în tradiția europeană), căci conștiința copilului respinge finalul nefericit, adică, regăsim toate caracteristicile specifice unui basm sau unei povești.

Este clar că literatura destinată tânărului cititor are o importanță educațională și estetică deosebită prin contribuția la formarea personalității copilului. Probabil anume aceste considerente motivează faptul că acest gen de literatură devine o disciplină tot mai prezentă în cursurile universitare de formare a specialiștilor în domeniul științelor educației și a viitorilor profesori de literatură.

O bună parte din textele literare recomandate pentru studii în cadrul acestui curs sunt traduceri din literatura pentru copii care se înscrie în patrimoniul universal. O primă abordare a acestor texte scoate la suprafață calitatea traducerilor. Scrierea și traducerea operelor destinate copiilor sunt două acte în conlucrare strânsă, fiecare necesitând metode și tehnici particulare în scopul de a-și respecta destinatarul final, iar această condiție înaintea exigențe deosebit de înalte, cu diverse interferențe de domenii implicate.

Cercetătorul francez Bernard Friot vrea să fie mai convingător în acest sens: el operează cu noțiunea de „traduction ciblisme” (Friot 2003), punând accentul pe traducerea orientată în exclusivitate spre un destinatar special – copilul. Abordările de acest gen explică necesitatea operării cu strategii centrate pe o reproducere aproape fidelă a conținutului și stilului originalului.

În demersul nostru încercăm să punctăm particularitățile de aplicare a principiilor respective în practica traducerii literaturii pentru

copii pe un corpus de traduceri în franceză, italiană, engleză și rusă ale navelor scrise de Spiridon Vangheli, autorul deosebit de apreciat de numeroase generații de copii din Republica Moldova și din afara ei.

Literatura pentru copii în Republica Moldova. Spiridon Vangheli – scriitor pentru copii și al copilăriei

Literatura română din Republica Moldova cunoaște o evoluție vizibilă în a doua jumătate a secolului al XX-lea, perioada în care în toate domeniile artei și culturii predomină realismul socialist, dar, mai ales, la începutul secolului al XXI-lea, fiind construită „pe un fundal proteic, animat de contradicții și reconcilieri atât social-politice, cât și cultural-artistice” (Vrabie 2015, 3). Este perioada marilor contradicții, condiționate de ideologia și doctrinele clasei dominante, impuse în toate domeniile, inclusiv în literatura română din Basarabia, care „rămâne ostatică ideologizării, aderând, previzibil, la criteriile sociopolitice și etice în detrimentul celor estetice” (Vrabie 2015, 3).

În atmosfera marcată de opresiunea ideologică, literatura pentru copii oferă un refugiu scriitorilor care evită să fie atrași de tot felul de doctrine ideologice. Ei încearcă să se centreze pe condiția umană și să creeze „într-un univers al înstrăinării un câmp securizant de valori” (Cimpoi 1996, 210), să repună în circuit un sistem de valori nepoluate, necontrafăcute, prin viziunea proaspătă a copilului, contribuind astfel la redescoperirea izvoarelor firești ale vieții (Bantș 2012), lucru totuși greu de imaginat în spațiul „sovietic”, îmbibat de doctrina comunistă.

În pofida acestei realități, creația pentru copii este „unul din prestigioasele compartimente ale literaturii basarabene”, „marele mit al literaturii basarabene, fără ca ea să încerce a o priva de dimensiunea existențială a suferinței și înstrăinării”, care devine cunoscută și apreciată departe de hotarele Republicii Moldova, datorită modului „fundamental de a concepe lumea prin prisma universală a copilăriei” (Cimpoi 1996, 209), căci „Copilul este personajul fundamental al literaturii basarabene, **candidul, ingenuul** din proza anilor șaizeci” (210).

În palmaresul promotorilor de vază ai literaturii pentru copii din spațiul basarabean, un loc aparte îi revine lui Spiridon Vangheli (născut în anul 1932), care face parte din generația scriitorilor postbelici, trecută prin mari lipsuri, foamete și deportări, perioadă caracterizată de academicianul Mihai Cimpoi ca „**paradis pierdut**” (1996, 210). Probabil, evenimentele trăite de viitorul scriitor în frageda copilărie, care rămâne totuși o amintire luminoasă în memoria lui Spiridon Vangheli, l-au marcat și l-au motivat definitiv în alegerea

sa: să scrie pentru copii, căci acesta este publicul căruia îi consacră întreaga activitate de prozator, traducător, poet și editor.

Decesul mamei sale, la o răscruce a vieții când viitorul scriitor avea doar 12 ani, l-a maturizat foarte repede: „Atunci a asfințit copilăria și adolescența mea, a doua zi m-am pomenit înhămat la carul cel mare al vieții”, va spune mai târziu scriitorul (*Biobibliografie* 2012, 40). Alături de frații săi, îl ajuta pe tata, om gospodar (în condițiile anilor 1940-1950 a fi gospodar însemna a fi dușman al puterii sovietice) și anume din această cauză hărțuit de reprezentanții puterii sovietice și de cei invidioși. Copiii petreceau o bună parte a timpului „la coliba din Sărături – o oază de lumină în copilăria scriitorului. Păi, că acolo le era via, livada, harbuzăria, aveau fântâna lor, și se afla nu departe de sat” (*Biobibliografie* 2012, 40). Amintirile despre aceste seri i-au sugerat, fără îndoială, multe idei pe care le adresează mai târziu micilor cititori.

Spiridon Vangheli este un fenomen literar aparte din Basarabia, una „din personalitățile cele mai originale și complexe în contextul literaturii basarabene pentru copii din cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea” (Armașu-Canțir 2012, 19), un scriitor prodigios care își bucură cititorii cu o vastă varietate de texte.

Debutul scriitoricesc se produce în anul 1962 prin volumul *În țara fluturilor*, urmat de *Soarele* (1963), *Pe lume* (1964), *Băiețelul din coliba albastră* (1964), *Balade* (1966), *Isprăvile lui Guguță* (1967), *Ministrul bunelului* (1971), *Guguță – căpitan de corabie* (1979), *Steaua lui Ciuboțel* (1981), *Calul cu ochii albaștri* (1981), *Guguță și prietenii săi* (1983), *Privighetoarea* (1985), *Măria Sa Guguță* (1989), *Pantalonion – Țara Piticilor* (1989), *Moara veselă* (1990), *Ghiocica* (1991), *Tatăl lui Guguță când era mic* (1999), *Copii în cătușele Siberiei* (2001), *Taina inelului* (piesă, Teatrul municipal de păpuși „Guguță”) (2003), *Ștregaria* (2012), *Și eu sunt Guguță* (2013), „scrieri ce ne poartă pe undele miraculoase ale copilăriei” (Vrabie 2009, 12).

Pe lângă opera literară, Spiridon Vangheli este unul din coautorii *Abecedarului*, alături de Grigore Vieru (1970, 1980), și realizator al proiectului de proporții „Carte de citire și gândire” (2006) în 4 volume.

Felul de a vedea lucrurile al lui Spiridon Vangheli, de a le povesti altora, scoate la suprafață multe asemănări cu scrierile „bădiței de la Humulești”. Probabil această comparație a motivat-o pe Olguța Caia, strănepoata lui Ion Creangă, rudă dreaptă cu Vangheli, să se întrebe în textul intitulat „De la bădița din Humulești – La bădița din Chișinău. O sută de ani” despre moștenirea lui Creangă în creația lui

Vangheli (*Biobibliografie* 2012, 22-24). Asemenea lui Ion Creangă, Spiridon Vangheli reușește să creeze un memorabil reprezentant al copilăriei universale, „un arhetip, o esență luminoasă a copilului, observată la ora inocenței” (Șlehtițchi 2004, 18).

Opera lui Spiridon Vangheli se sprijină pe promovarea valorilor specifice folclorului moldovenesc, dar și a tradițiilor literaturii din arealul românesc „prin polarizarea clară în jurul idealului de bine și rău” (Armașu-Canțir 2012, 34), iar personajele create de el au devenit simboluri ale copilului moldovean, fiind confundate cu numele autorului: „Spui, astăzi, Guguță, și subînțelegi Spiridon Vangheli” (39), căci personajele literare vangheliene reflectă în lumea imaginarului, așternută pe numeroasele pagini ale operei sale, trăirile prin care a trecut autorul, într-o simbioză armonioasă a realului și miticului.

Meritul deosebit al personalității și scriitorului Vangheli constă indubitabil în faptul că pune în valoare psihologia copiilor, scrie cât mai autentic posibil despre lumea lor spirituală, felul de a gândi, ceea ce îi reușește cu succes, iar drept confirmare pot servi numeroasele scrisori primite de-a lungul anilor de la copiii de pretutindeni.

Totodată, Spiridon Vangheli nu se adresează doar copiilor:

„O carte destinată copilului trebuie să fie interesantă și pentru adult. Numai așa îi dai șansă celui mic să se reîntoarcă apoi la carte, numai astfel poți ieși la algebra vieții. Pe de altă parte, adultul tot are nevoie să revină la o carte bună de altădată, astfel își alimentează copilul din suflet. Nu-l lasă să moară” (*Biobibliografie* 2012, 38).

Opera lui Spiridon Vangheli în traducere

Harul de povestitor al lui Spiridon Vangheli, care îmbină cu multă abilitate realul și fantasticul, a cucerit numeroși cititori de diferite vârste și a motivat totodată volumul impunător și diversitatea traducerilor scrierilor sale.

Opera lui Spiridon Vangheli este tradusă în mai mult de 60 de limbi și i-a adus aprecierea internațională prin conferirea Diplomei de onoare Andersen în anul 1974. Este laureat al Premiului de Stat al R.S.S.M. (1980), Premiului Ministerului Învățământului din R.S.S.M. (1982). Vangheli este Maestru Emerit în Artă din R.S.S.M. (1982), a mai obținut Premiul de stat al U.R.S.S. (1988), are titlul de Scriitor al Poporului (1992), a fost distins cu Ordinul Republicii (1996), este deținător al Premiului „Ion Creangă” al Academiei Române (1996), al Premiului special al Uniunii Scriitorilor din România (2002), al Marelui Premiu „Ion Creangă” al Salonului Internațional de Carte

pentru Copii (2007). Cărțile *Isprăvile lui Guguță* și *Steaua lui Ciuboțel* (în care „Guguță e fiul bunei credințe, Ciuboțel e fiul visului și al dorului [...]”, afirmă academicianul Cimpoi (1996, 211) au cunoscut versiuni în engleză, franceză, germană, rusă, ucraineană, cehă, slovacă, japoneză, chineză, armeană, letonă, maghiară, bielorusă turcă, lituaniană, bulgară, finlandeză, estonă, arabă, georgiană, hindi, italiană ș.a. în milioane de exemplare (*Dicționarul scriitorilor români* 2007, 461).

Datorită traducerilor, opera vangheliană cucerește generații și generații de copii din diverse spații socioculturale, într-o extindere cronologică de lungă durată.

Vom preciza că aceste traduceri au cunoscut două etape calitativ diferite de abordare a originalului. Prima etapă coincide cu perioada în care Moldova era una din republicile U.R.S.S., perioadă în care era greu de imaginat o traducere în afara controlului organelor de cenzură, subordonate în totalitate politicii promovate de partidul comunist. În această perioadă, orice traducere din limbile de dincolo de „cortina de fier” erau realizate prin intermediul limbii ruse, fiind motivate de necesitatea de a ține sub control impactul ideologic puternic al traducerilor asupra societății în întregime sau asupra unor membri ai ei, ceea ce explica, de fapt, trierea și prelucrarea foarte dură a oricărei informații de către organele de partid, care stopau orice pluralism de idei sau discuții democratice, iar „Calificarea traducătorului era determinată de nivelul la care acesta cunoștea limba rusă, nu limba originalului” (Condrea 2006, 24-26). În contextul analizei traducerilor literare din perioada „sovietică”, constatăm o activitate destul de intensă, cel mai mare volum fiind constituit de traducerile din limba rusă. O altă latură importantă a activității de traducere din acei ani vizează traducerile din literaturile „popoarelor frățești” din fosta U.R.S.S., realizate tot prin intermediul limbii ruse (Condrea 2006, 28), cu unele excepții, când, de exemplu, se purcede direct de la textul în română (în condițiile sociale de atunci este utilizat glosemul „limbă moldovenească”), cum ar fi traducerea în limba franceză a istorioarei *Gougoutsa – capitaine de navire*, realizată în 1979 de compatriotul nostru Mircea Ioniță, sau traducerea în limba engleză în anul 1987 a nuvelei *The Nightingale* de Ovidiu Cotelea, tot originar din Basarabia.

Această condiție explică, în parte, geografia limbilor utilizate în anii 1960-1980 pentru traducerile scrierilor lui Spiridon Vangheli. De altă parte, există încă un argument forte, care motivează interesul pentru opera vangheliană: ea era adresată copiilor și deci era purtătoare de valori morale și educaționale greu de neglijat. Vom mai

aminti că majoritatea traducerilor erau efectuate de profesioniștii care proveneau din „republicile surori”, rare sunt cazurile de traduceri realizate de traducătorii din exteriorul U.R.S.S.

Cea de-a doua etapă a traducerii textelor lui Spiridon Vangheli începe odată cu declararea independenței Republicii Moldova, în anii nouăzeci ai secolului al XX-lea. Această etapă este marcată de schimbări radicale în abordarea textelor de tradus: în primul rând, dispăre condiția pretraducerii în limba rusă; în al doilea rând, apar nume ale traducătorilor venind dintr-un context internațional. În afară de aceasta, persistă interesul traducerii „interne”, destinate etniilor stabilite în Republica Moldova (armeană, bulgară, găgăuză, rusă, ucraineană).

Consultarea ediției biobibliografice a scriitorului oferă informații pertinente pentru examinarea dinamicii traducerilor operei lui Spiridon Vangheli în dimensiunea ei temporală, spațială, precum și pentru identificarea traducătorilor care s-au manifestat pe acest tărâm.

Primele traduceri sunt realizate în limba rusă, începând cu anul 1962 (traducător R. Olșevschi), urmează altele în 1964, în 1966, 1967, 1969, până în prezent, limba rusă ocupând probabil, cel mai important loc în palmares, fapt ușor de explicat prin statutul ei de „limbă de comunicare între republicile surori” pe care îl deținea în perioada „sovietică” și, ulterior, în Republica Moldova, după obținerea independenței și până în prezent, mai fiind încă populată de un număr important de vorbitori de limbă rusă. Pe lângă traducerile în rusă, produse de V. Berestov, Â. Akim ș.a., apar cele în letonă și lituaniană, inclusiv *Guguces nuotukiai (Isprăvile lui Guguță)*, realizată în 1969 de D. Montviliene, urmată în 1974 de *Senelio ministras (Ministrul bunelului)* de K. Pundzevičius și în 1982 de *Guguce – laivo kapitonas*, tot în versiunea în letonă a lui K. Pundzevičius. În 1970 sunt înregistrate primele traduceri în limba ucraineană (făcute de M. Solov’anov, V. Zaporozec’). Ele continuă în anul 1970: *Prigodi hlopčika Guguțe (Isprăvile lui Guguță)* tradusă de M. Pșinka. În anul 1971, apoi în 1977 sunt publicate versiunile traducerii *Hlopčik z blakitnogo kurena (Băiețelul din coliba albastră)* a lui V. Zaporozec’. În 1973, traducătorul M. Pșinka lansează *Novi prigodi hlopčika Guguțe (Alte isprăvi ale lui Guguță)*, traducere actualizată în 1981, în *Prigodi hlopčika Guguțe*. În 1988 este publicată traducerea în limba ucraineană a lucrării *Hlopčik Čobitok ta ziročka (Steaua lui Ciuboțel)* de A. Mastkivskij. Tot în 1971 încep traducerile operei lui Spiridon Vangheli în limba bielorusă: *Prigodi Guguțe (Isprăvile lui Guguță)* de A. Martinovič, care lucrează și la traducerea *Guguță – căpitan de corabie*, publicată în 1983.

În 1971, pe lângă traduceri în rusă și în ucraineană, văd lumina zilei cele în estoniană (traducător I. Tammsaar). Din 1971 sunt înregistrate traduceri de cărți în limba letonă: *Gugučes čepure* (*Cușma lui Guguță*) în versiunea lui M. Butlere, iar în 1978 – *Gugučes pierdzivojumi* (*Isprăvile lui Guguță*), realizată de L. Briedis. În 1986, tot L. Briedis traduce *Čabatīnš no Dudelčiema* (*Steaua lui Ciuboșel*).

Anul 1972 este marcat de atragerea în circuit a unor limbi noi în traducerea scrierilor lui Spiridon Vangheli: tătară (traducător Z. Nuri), georgiană (traducător K. Tabatadze); nuvela *De unde vin Moșii Crăciuni* a fost tradusă în acest an în limbile arabă, bengali, chineză, coreeană, engleză, finlandeză, germană, hindi, italiană, japoneză, maghiară, mongolă, sârbo-croată, spaniolă, urdu (India), vietnameză. Printre limbile de traducere din acest an cităm estoniană (I. Rannap traduce *Fănuță și Moșii Crăciuni*), ucraineană (V. Zaporozec' traduce *Podmetal'siki; Šipcy dlâ orehov*) și franceza (traducerea *Les Pères Noël*). În 1973 apare traducerea în limba estoniană *Gugutse seiklused* (*Isprăvile lui Guguță*) de N. Alver și nuvela *Banca lui Guguță* tradusă în limbile arabă, bengali, chineză, coreeană, engleză, finlandeză, franceză, germană, hindi, italiană, japoneză, maghiară, mongolă, sârbo-croată, spaniolă, urdu (India), vietnameză. În următorul an, în aceste limbi este tradusă nuvela *Poștașul*; H. Iurisson traduce în estoniană *Miniaturile* lui Spiridon Vangheli, iar L. Butkiewicz traduce în franceză nuvela *Banca lui Guguță*. Anul 1976 vede ieșite de sub tipar traduceri în letonă (*Guguce, Guguc čepure* și *Stalla Palaidnibas* făcute de L. Briedis); traducerea în azerbaidjană a nuvelei *Guguță – căpitan de corabie* și în kazahă a nuvelei *În pădure*; traducerea în engleză pentru *Guguzes gift* realizată de M. Morton, probabil o traducere indirectă din rusă (pentru definiția noțiunii a se vedea: Lungu Badea 2012, 159), traducătoarea fiind o bună cunoscătoare de limba rusă, în plus există mai multe opere traduse din rusă semnate de această autoare.

Anul 1977 vine cu noi traduceri: în kirghiză, a nuvelei *Banca lui Guguță*, câteva nuvele sunt traduse în estoniană, letonă, lituaniană, rusă, ucraineană. În 1978 apar primele traduceri în limba iacă, continuă traduceri în estonă, letonă, rusă, ucraineană. În 1980 vede lumina tiparului traducerea în rusă a cărții *Guguță – kapitan korabla* (*Guguță – căpitan de corabie*), realizată din nou de V. Berestov, care, astfel, devine traducătorul cel mai fidel al operei lui Spiridon Vangheli în limba rusă.

Și anul 1981 este unul propice pentru noi limbi atrase în orbita traducerilor operei vangheliene: alături de rusă, găsim nuvele în avară, finlandeză, kirghiză, iacă, maghiară, tadjică. Anul 1982 aduce o

diversitate mare de limbi spre care sunt realizate traduceri din opera lui Vangheli: azerbaidjană, estoniană, letonă, maghiară, rusă, ucraineană, extinse și spre anul 1983, alături de engleză, franceză, germană, japoneză, poloneză, spaniolă, turkmenă. În 1984 apar mai multe traduceri în limba estoniană realizate de A. Iaaksoo (*Bunelul, Clopoțel, Cocostârcii, Omul de zăpadă, Vanaisa*); I. Petrovatz traduce în maghiară nuvela *Cum o învață Guguță pe mama să meargă pe bicicletă*; S. Matsuya traduce în japoneză *Frizerul*. Anul 1986 înregistrează traduceri în limbile bielorusă și cehă *Guguc a snehuláci*; apar noi traduceri în limbile engleză, franceză, germană, italiană, kazahă, maghiară, spaniolă. În 1988, L. Gogohia traduce în georgiană cartea *Guguță și Ciuboțel*; tot în acest an apare traducerea în lituaniană a *Čiubatuko žvajgžde (Steaua lui Ciuboțel)*, realizată de V. Matulevičius. În 1997 sunt înregistrate primele traduceri în limba găgăuză *Paduun musaafiri și Kelebek memleketindā* de K. Vasilioglu; mai multe traduceri în găgăuză sunt realizate în 2004 și 2005. Anul 1994 este marcat de traducerea în italiană *Gugu* realizată de B. Masini. În anul 2009, Hang Zhou traduce în chineză cărțile *Isprăvile lui Guguță, Steaua lui Ciuboțel*, iar în 2010 apar noi traduceri realizate din română în germană de Dagmar Kresse *Guguzes Schulbank, Der Brieftrager: (prosa, deutsch)*; M. Morton traduce noi lucrări în engleză. În 2011 apar traduceri în găgăuză, bulgară și ucraineană – limbi vorbite pe teritoriul Republicii Moldova.

Din lista incompletă a textelor și limbilor spre care au fost traduse scrierile lui Spiridon Vangheli apare foarte clar dimensiunea popularității scrierilor sale la cititorii de toate vârstele și care aparțin diverselor spații geografice și culturale. Scriitorul basarabean este un adevărat ambasador al meleagurilor natale, care atrage numeroși admiratori de pretutindeni prin simbioza realului și fantasticului, a comicului și esteticului, reunite pe paginile cărților sale. Nu vom exclude din lista componentelor succesului acestor scrieri pe cea a calității traducerilor, îngrijită și multiplicată de traducătorii operei vangeliene.

Totuși, cea mai mare și mai importantă reușită a scriitorului Vangheli este traducerea realizată din limba copilului matur pe care o trăiește în prezent, prin limba copilului de altă dată, pe care a cunoscut-o când era mic, spre „limba” (adica mentalitatea) dintotdeauna a copiilor. El a abolit distanța care separă vârstele, rămânând totodată fidel copilăriei, asigurându-și astfel marele succes și aprecierea destinatarilor săi cei mai importanți – copiii.

O abordare pragmatică a traducerilor operei lui Vangheli

Abordarea pragmatică a operei lui Vangheli reconfirmă ideea că presupusa simplitate a traducerii literaturii pentru copii este doar o iluzie, căci atare texte oglindesc, mai întâi de toate, empatia simțită de scriitor pentru publicul său; de aceea ele sunt împânzite de tot genul de aprecieri, conțin numeroase descrieri ale emoțiilor, redată prin variate procedee stilistice, toate asigurându-i dinamismul și expresivitatea. În plus, literatura pentru copii moștenește tradițiile basmelor și ale poveștilor, adică ea trebuie să fie clară și pe înțelesul principalului său lector, păstrându-și totodată deschiderea spre un public mai vast. În același timp, este greu de imaginat o literatură pentru copii din care ar lipsi aspectul educativ. Toate împreună, suprapuse tendinței de a restabili cu maximă fidelitate sensurile originalului, marcate deseori de constrângeri lingvistice și culturale, pun în fața traducătorului o serie de probleme a căror soluționare necesită multă abilitate și creativitate.

Dar cum ar putea fi înțeleasă creativitatea în contextul traducerii literare pentru copii? Abordarea filosofică a problematicii schimbărilor lingvistice accentuează condiția că limbajul aparține lumii culturii și libertății, care se sprijină pe activitățile productive intenționale ale omului, ele fiind în mare parte creative. În acest context, marele lingvist Eugeniu Coșeriu subliniază în mod expres că:

„Prin *creativitate* înțelegem o productivitate care comportă două sensuri: productivitate în raport cu „obiectele” produse și creativitate în raport cu procedeele de producere corespondente (ce pot fi ele însele « produse »). Deci creativitatea este proprietatea activităților umane care nu numai că aplică reguli de producere, ci, în același timp, le modifică” (Coșeriu 2009, 318).

Traducerea unor texte cu o vizibilă dominantă a culturii obligă traducătorul să aplice procedeele de producere corespondente, să fie creator al unui produs în care sunt păstrate aceste marcaje ale culturii-sursă, dar adaptate la un destinatar dintr-o altă cultură.

Discipolul lui Eugeniu Coșeriu, cercetătorul german Johannes Kabatek, dezvoltă aceste idei, afirmând că „Limbajul în forma unei limbi particulare îi dă și îl condamnă pe om la libertate”, în condiția în care în orice limbă coexistă universalitatea și particularitatea, totodată nu putem neglija condiția că „un fapt universal este, de asemenea, că limba particulară este nu numai un exemplar al universalității, ci oferă o viziune particulară a lumii care este diferită de celelalte și care nu se poate cuprinde în totalitatea sa plecând de la universalitate” (Kabatek 2015, 53). Astel, Kabatek pune în valoare două dimensiuni importante

ale comunicării interculturale, cea universală și cea legată de o cultură concretă, ambele având o încărcătură particulară în procesul traducerii.

Analiza viziunilor lui Coșeriu asupra universalităților, aplicată la procesul traducerii, inclusiv a celei literare, a contribuit la înțelegerea faptului că toate universalitățile sunt, mai întâi de toate, posibile, adică:

„Il s’agit des systèmes possibles qui sont indépendants des langues. Les universaux font partie de l’univers total qui est la plus grande classe d’équivalences. A l’intérieur de ces systèmes fonctionne le duo Ensemble/Elément où «A et B ne sont pas la même chose au sens de l’Identité mais sont la même chose au sens de l’Equivalence», ce qui est le résultat des raisonnements en logique fractale” (*Identité et Equivalence, Négation et Alternation*. A se vedea, de asemenea: Zbanț, Gheorghiuță, Zbanț 2015).

Această universalitate stă la baza transferului oricăror tipuri de texte, asigurând procesul traducerii ca atare.

Cercetările științifice, practica analitică și descriptivă transformă orice limbă într-un obiect, ceea ce permite observarea ei și identificarea „produselor de limbaj” (Coșeriu 2009, 319). Printre ele se regăsește traducerea-produs, a cărei elaborare necesită păstrarea legăturii cu realitatea socioculturală a limbii respective. Totodată, schimbarea lingvistică, generată de transferul dintr-o limbă-cultură în alta, presupune neapărat inovație și adoptare, rezultate dintr-o activitate individuală, subiectivă – cea a traducătorului. Calitatea produsului obținut în urma acestei schimbări depinde de totalitatea competențelor de ordin comunicativ, cultural, lingvistic, strategic ce se conțin în bagajul intelectual și profesional al subiectului traducător, de capacitatea lui de a răspunde condițiilor concrete de realizare a traducerilor, inclusiv de corectitudinea lingvistică co-raportată la destinatarul traducerii.

În rândurile consacrate corectitudinii lingvistice, Eugeniu Coșeriu susține că ea nu se opune acceptabilității, fiind, de fapt una din formele acesteia, iar „judecățile despre corectitudine, ca și alte judecăți despre acceptabilitate, sunt valabile pentru limba ca activitate (*deci și pentru traducere, L.Z.*), nu pentru limba ca tip de cunoaștere, adică, pentru așa-numita „performanță”, și nu pentru „competență”: competența este criteriul, nu obiectul judecăților” (Coșeriu 2009, 315). Altfel spus, compararea efectelor de respectare a normelor caracteristice limbii-sursă cu cele din limba-țintă „este o problemă de acceptabilitate a vorbirii la nivelul și din punctul de vedere al unei limbi anume”, expresiile „corecte” corespund cunoașterii idiomatice

respective (Coșeriu 2009, 315). În contextul celor afirmate, înțelegem totuși că, în traducerea literaturii pentru copii, nu este vorba doar despre o simplă acceptabilitate a formelor „corecte” în limba-țintă, ele fiind insuficiente pentru a răspunde așteptărilor destinatarului-copil.

Exemplele ce urmează arată cu prisosință necesitatea de a lua în calcul numeroase elemente ce țin de dimensiunea pragmatică a realizării unei traduceri, adică este vorba despre situația concretă de comunicare caracteristică spațiului geografic și social, ancorată la dimensiunea cronologică respectivă, atât a producerii originalului, cât și a traducerii (traducerilor) acestuia. Nu poate fi neglijată mentalitatea unui copil, felul său de a vedea lumea reală, îmbinând-o cu cea imaginată.

În blocul 1 de exemple, observăm încercarea traducătorilor de a respecta nivelul mentalității de vârstă și capacitatea de receptare a informației de către cititorul – copil, care este format într-un anumit spațiu cultural. Dinamica evenimentelor descrise în fragmentul de mai jos prin fraze scurte, este susținută în textul original și în traduceri prin utilizarea formelor verbale, prin dialogul reluat în fiecare text, care încearcă (dar reușește la un grad diferit) să pună în valoare stilul familiar al comunicării.

Blocul 1 de exemple:

Originalul în română	A doua zi Guguță <u>se scoală cu noaptea în cap</u> , <u>iese în vârful picioarelor</u> afară și <u>dă mîncare</u> la oi. Cînd <u>a venit</u> tata cu un snop de ciocleji, băiatul <u>mergea</u> călare pe berbec prin ocol. - <i>Tu ești, bre?</i> - <i>A, bună dimineața, tată!</i> și i-a <u>făcut semn să ducă</u> ciocleji la loc (55).
Traducerea în franceză	Le lendemain Gougoutsa <u>se leva de bonne heure</u> , <u>sortit à pas de loup</u> de la maison et <u>donna à manger</u> aux brebis. Quand le père <u>vine</u> dans l’enclos, une gerbe de fourrage sous le bras, Gougoutsa <u>était déjà à cheval</u> sur un mouton. - <i>Hé, c’est donc toi?</i> - <i>Ah! bonjour, père!</i> et il lui fit signe de reporter la gerbe à sa place (4).
Traducerea în italiană	Fragmentul este omis
Traducerea	Very early the other morning he <u>had tiptoed</u> into the

în engleză	<p>yard and quietly <u>fed</u> the sheep. By the time his father <u>had come</u> outside, Guguze <u>had</u> already <u>finished feeding</u> the animals and <u>was riding</u> a big ram around the sheep pen.</p> <p>“<i>Good morning, Guguze,</i>” <u>Father had said</u>.</p> <p>“<i>Hi, Papa,</i>” Guguze <u>had said</u>, motioning to his father to take back the feed he <u>was carrying</u> to the sheep pen.</p>
Traducerea în rusă	<p>Утром Гугуцэ <u>поднялся раньше всех</u>, <u>вышел на цыпочках</u> во двор и потихоньку <u>накормил</u> овец. Отец <u>приходит</u>, а Гугуцэ уже <u>катается</u> по загону верхом на баране.</p> <p>— <i>Доброе утро, Гугуцэ!</i></p> <p>— <i>A-a! Привет, отец!</i> — и машет рукою: <u>неси, мол, корм</u> обратно (4).</p>

Vorbim în această situație despre unele aspecte gramaticale ale traducerii, mai exact despre o schimbare importantă în utilizarea timpului verbelor: în original fragmentul debutează cu verbele la prezent (*se scoală, iese, dă*), iar acțiunile ce urmează sunt descrise prin forme verbale la trecut (*a venit, mergea, a făcut semn*). În limba rusă ordinea de utilizare a formelor verbale merge de la trecut spre prezent (*поднялся, вышел, накормил/приходит, катается, машет*). În limba engleză sunt utilizate formele verbale la trecut. Totodată, folosirea perfectului simplu în versiunea în limba franceză (probabil în intenția de a respecta riguros normele clasice ale francezei, aplicate la comunicarea în scris) știrbește din efectul comunicativ din original, în care este inclus un dialog între tată și fiu, dialog ce aparține stilului familiar, redat, credem, mai reușit în traducerea în rusă. Pentru a selecta echivalențele adecvate ale formelor verbale, trebuie reunite mai multe condiții care ar transmite registrul stilistic al acțiunilor descrise în original, respectând conținutul lor lexical, desfășurarea în timp și în spațiu, păstrarea adaptării textului la competențele de comunicare ale unui copil, adică respectarea dimensiunii pragmatice a situației concrete, inclusiv prin formele de adresare tată – fiu, specifice fiecărei societăți: în română: - *Tu ești, bre?* - *A, bună dimineața, tată!*; în franceză *Hé, c'est donc toi? Ah! bonjour, père.* – în ambele limbi este exprimat clar respectul copilului față de tatăl său. În engleză și rusă rolurile sunt întrucâtva inversate, căci copilul este cel care îl salută mai familiar pe tatăl său: “*Good morning, Guguze,*” Father had said. “*Hi, Papa,*”; *Доброе утро, Гугуцэ!* — *A-a! Привет, отец!*

Este evident că, atunci când vorbim despre textele pentru copii și despre transferul lor dintr-o limbă cultură-sursă în una țintă, mai este nevoie de o altă componentă deosebit de importantă pentru procesul traducerii textelor destinate copiilor, scoasă la suprafață tot de Eugeniu Coșeriu: ea ține de cunoașterea elocuțională și expresivă. Pornind de la exemplele extrase din textul original în limba română și din traduceri ale acestora în engleză, franceză, italiană și rusă, am încercat să urmărim cu un ochi critico-binevoitor, modul în care sunt transferate mesajele ce conțin diverse structuri elocuționale și să comparăm efectele pragmatice ale situațiilor descrise în original cu cele obținute în traducere.

Amintim în acest sens aprecierile aduse de către academicianul Mihai Cimpoi creației lui Spiridon Vangheli. Criticul literar afirmă că:

„Spiridon Vangheli este înzestrat cu darul de a satisface setea de epic și de fantastic prin câteva întâmplări obișnuite, de a se folosi doar de câteva elemente ale realului pentru a crea o atmosferă poetică. Naratorul procedează la o personalizare a eroului, el devenind prin rolul deosebit care i se acordă de către adulți „Măria Sa Guguță”. În ultimă analiză, fantasticul nu este decât realul care, angajat în joc, este trăit cu intensitate și „reparat” în sensul dorinței copilului” (Cimpoi 1996, 211).

Traducerea textului marcat de o asemenea „încărcătură” necesită multiple strategii de selectare a echivalentului potrivit: lexicale, sintactice, dar, mai ales pragmatice, căci, după cum am menționat, o simplă adaptare doar la nivel lingvistic, oricât de bine s-ar înscrie ea în normele unei limbi concrete, poate să nu corespundă de departe așteptărilor destinatarului-copil. Pentru a păstra și amplifica acest interes, traducătorul trebuie să vibreze în unison cu scriitorul, ambii fiind conștienți de faptul că destinatarii creației lor fac abia primii pași în lumea literaturii artistice și că există riscul de a șterge acest interes propunând copiilor un text prea complicat.

Cele trei tipuri de competențe (Coșeriu 2009, 13; 260-274): elocuțională, abordată în planul universal al vorbirii, cea idiomatică, înscrisă în funcționarea limbilor particulare și cea expresivă, exteriorizată în planul discursului, generează trei tipuri de discursuri care se coagulează original în conținuturile textelor pentru copii, iar sarcina traducătorului constă în a le re-țese cu maximă abilitate în canavaua traducerii. Pentru a reuși acest demers, traducătorul va recurge, printre altele, la competența elocuțională, care presupune familiarizarea cu specificul „fundalului” gândirii și vorbirii unui copil.

Este o abordare universală, în afara funcționării limbilor particulare, al cărei joc și efecte discursive trebuie să se regăsească în traducere.

Am încercat să comparăm felul în care traducătorii au găsit soluții pentru traducerea istorioarelor inventate de Spiridon Vangheli în cele patru versiuni analizate. Un factor important al reușitei traducerii este personalitatea traducătorului, experiența sa profesională, cunoașterea limbilor ș.a.

Amintim că am operat cu traducerea în limba engleză făcută în SUA, în anul 1977, de Miriam Morton. Născută în Rusia în anul 1920, ea a emigrat mai târziu în SUA unde a fost apreciată pentru activitatea sa de editor și de traducător în engleză din limbile rusă și franceză, inclusiv a literaturii pentru copii.

Traducerea în limba franceză, folosită în analizele din corpusul faptic, este realizată în anul 1979 de Mircea Ioniță, profesor de limbă franceză la Universitatea Pedagogică de Stat „Alecu Russo” din Bălți, cercetător în domeniul filologiei.

Traducerea în limba rusă, datând cu anul 1987, îi aparține lui Valentin Berestov, cunoscut poet, scriitor, traducător rus, care și-a consacrat o mare parte a activității profesionale scrierii și traducerii poeziei și prozei pentru copii.

Traducerea în limba italiană, publicată în anul 1994, este realizată de Beatrice Masini, jurnalistă, editor și traducător. Ea scrie cărți pentru copii și adolescenți; opera sa este tradusă în mai mult de douăzeci de limbi; este câștigătoare a premiului Pippi, a premiului Elsa Morante Ragazzi și a premiului Andersen ca cel mai bun autor pentru copii al anului 2004.

Din informația succintă despre fiecare traducător observăm că toți, cu excepția profesorului Mircea Ioniță, fie au fost scriitori pentru copii, fie au tradus literatura pentru copii. Această constatare nu este întâmplătoare, ci confirmă condiția că personalitatea lingvistică și culturală a traducătorilor reprezintă o componentă foarte importantă în procesul de traducere a literaturii pentru copii. De fapt, este valorizată capacitatea unei comunicări interculturale, generate de procesul traducerii, în care unul dintre participanții la dialog este un copil. În aceste condiții vorbim despre o capacitate sporită a traducătorilor de a se familiariza cu literatura pentru copii prin activitatea de scriere sau de traducere, de a sesiza gradul necesar de adaptare a textului literar la psihologia unui copil, parte a unei societăți diferite de cea în care a fost scris originalul, de a simți lumea copilului dincolo de textul de tradus, păstrându-i simplitatea, optimismul și curățenia și de a rămâne totodată invizibil în calitate de persoană matură care lucrează pentru

cei mai mici – toate condițiile enumerate contribuie simțitor la corelarea produsului final cu așteptările cititorului în formare.

Literatura pentru copii este puternic ancorată de societatea din care vine, iar traducerea ei este, de cele mai multe ori, o adaptare, chiar o re-scriere și re-facere a conținutului și a formei originalului. Ceea ce rămâne comun, într-un fel ceva universal – este condiția operării cu un limbaj simplu, dinamic, marcat de un colorit stilistic emoțional, cu un personaj central îndrăgit de cititori, care le exteriorizează felul de a vedea și a aprecia lumea din jur. Este tocmai cazul lui Guguță, unul din personajele principale a scrierilor lui Spiridon Vangheli, un copil care vine din universul rustic, mai exact din satul Trei Iezi, iar toate aventurile lui Guguță îl prezintă în raport cu familia, rudele și consătenii săi. Este vorba despre un băiețel optimist, inteligent și destul de îndrăzneț, care întruchipează lumea feerică a copilăriei.

Compararea originalului cu traducerea oferă un spațiu generos pentru analiza strategiilor abordate de către traducători pe fundalul unor principii generale, menite să optimizeze întregul proces de traducere. Totodată înțelegem că traducerea literaturii pentru copii nu poate ieși din cadrul ideologic, moral și estetic al polisistemului literar și traductologic.

Analiza traducerilor povestioarelor scrise pentru copii de Spiridon Vangheli permite să constatăm chiar de la bun început că fiecare versiune conține un grad mai mare sau mic de adaptare a originalului la realitatea cunoscută de micii destinatari ai limbilor concrete. Acest grad de adaptare se înscrie în parametrii situației pragmatice în care a fost realizată o traducere sau alta. Vom menționa că adaptarea se operează atât la nivel verbal, cât și la cel nonverbal, adică în prezentarea grafică a volumelor. Prezența imaginilor creează dificultăți suplimentare în traducerea literaturii pentru copii, mai ales în cazurile când conținutul este strâns legat de imagine, de exemplu în istorioara „Cușma lui Guguță”.

De cele mai multe ori desenele sunt purtătoare de informație conotativă ce ține de aspectul cultural, estetic, psihologic. Tendința generală este de a păstra ilustrațiile în textele traduse, asigurând astfel un transfer mai amplu al informației generale, a tonalității textului original. Totuși există situații când această strategie este inacceptabilă, căci, deseori, ilustrațiile folosite în textele pentru copii pierd din relevanța lor informativă din cauza că aceeași imagine semnifică ceva diferit sau chiar nu transmite nimic pertinent destinatarului în cultura-tintă.

Desenele care însoțesc traduceriile textelor vangheliene reflectă, mai întâi de toate, opțiunea editorilor, dorința lor fie de a păstra „ecoul” originalului, fie de a-l reduce la zero. Amintim că volumul în original conține imagini perfecte ale realității rustice caracteristice Moldovei, adică toate personajele poartă haine naționale, multe nuvele reproduc textual și iconic imagini ale satului moldovenesc, ale tradițiilor naționale, în particular ale celor ce țin de sărbătorile de iarnă ș.a.

În versiunea în limba franceză, realizată de Mircea Ioniță, traducător autohton, regăsim desene realizate de pictorul moldovean Igor Vieru, care păstrează numeroase elemente ale portului național moldovenesc, dar le adaptează într-un fel la un stil mai neutru, adică la un cititor care vine dintr-o altă cultură decât cea moldovenească.

Volumul tradus în SUA a fost ilustrat cu multă grijă de Trina Shart Hyman, care a respectat stilul național moldovenesc, adaptat la capacitățile de interpretare ale unui copil american. Pe fiecare pagină a volumului dat textul are un cadru sugestiv care înglobează reușit elemente ale realităților etnoculturale moldovenești, alături de imagini ce reproduc parțial informațiile de bază ale conținutului nuvelei concrete. Probabil acest cadru-ornament explică absența numerotării paginilor în volum, care nu are prea mare importanță pentru un copil.

Cea „mai radicală” adaptare a ilustrațiilor și a conținutului textelor traduse o înregistrăm în traducerea în limba italiană. Ilustrațiile pictate de Marcella Brancaforte nu conțin nicio aluzie la realitatea moldovenească, fiind întru totul adaptate pentru a fi receptate de un mic cititor italian, până și „vestita” cușmă țuguiață a lui Guguță, confecționată din blană de oaie, este înlocuită de autoarea imaginilor prin una, mai degrabă cu un specific cultural rusesc (un argument în plus pentru a considera traducerea în italiană ca una indirectă, realizată prin intermediul limbii ruse). În textul tradus în italiană sunt „șterse” la fel multe situații vădit axate pe realitatea moldovenească, astfel textul devenind trunchiat ca formă și conținut, un fel de adaptare și nu o traducere ca atare.

În linii generale, credem că succesul traducerii literaturii pentru copii este asigurat prin echilibrarea co-raportului conținut – creativitate – simplitate – „libertate” în alegerea materialului lingvistic și semantic. Această balansare motivează aplicarea strategiilor de traducere de ordin lexical, sintactic, textual (împrumuturi și calcuri, transpoziții, schimbări de la o unitate la alta, schimbări de structură a unităților de diferit volum; schimbări care țin de coeziunea textului; schimbări ale modului de exprimare oscilând de la un nivel la altul; schimbări de ordin retoric), a strategiilor semantice (sinonimia;

antonimia; hiponimia; modificarea gradului de abstractizare al textului; schimbarea de distribuție; parafrizarea; schimbarea figurilor de stil ș.a.) sau ale celor pragmatice (culturale, schimbarea gradului de înțelegere a textului făcând mesajul mai explicit sau mai implicit; omiterea sau adăugarea unor informații; schimbări interpersonale; schimbări ilocuționare; schimbări de coerență și traduceri care schimbă gradul de vizibilitate al textului) (mai multe detalii: Groparu-Spiță 2011).

Să urmărim în câteva blocuri de exemple strategiile de selectare a materialului lingvistic și alegerea procedeelelor sintactice și semantice de traducere (ele interferează frecvent într-un text).

Blocul 2 de exemple:

Originalul în română	Iarna l-a găsit sub <i>cușmă</i> în satul Trei-Iezi. I-a plăcut mătușii lerne băiețelul (54).
Traducerea în franceză	L'hiver le surprit sous son <i>bonnet de fourrure</i> dans le village de Trois-Chevreaux: le petit garçon plut beaucoup à tante Hiver (3).
Comentariu	În limba franceză este calchiată denumirea satului (<i>Trei-Iezi – Trois-Chevreaux</i>). Lexemul <i>cușmă</i> nu este tradus pur și simplu prin lexemul generic <i>chapeau</i> , ci perifrastic, prin <i>bonnet de fourrure</i> , precizând că este vorba anume despre o cușmă pentru timpul rece și, astfel, evidențiind caracteristici importante care sunt valorificate în mai multe episoade și nuvele cu implicarea cușmei lui Guguță (încălzește iarna copii pe drum de la școală, protejază un sat întreg de frig etc.).
Traducerea în italiană	Fragmentul este omis Probabil, alegerea traducătoarei este dictată de mai mulți factori: credem că este vorba despre o simplificare și o adaptare importantă a textului original la mentalitatea unui copil italian. Nuvela începe cu dialogul între tată și Guguță, fiind omisă descrierea satului și a cușmei lui Guguță prin care demarează textul în original. Probabil este vorba despre o condiție de volum impusă de editorii volumului.

Traducerea în engleză	Guguze had just on his tall, <i>fur hat</i> for the first time that year, when Winter came. It was clear that Winter liked both Guguze and his lambs' – wool hat.
Comentariu	În limba engleză este omis fragmentul în care se conține denumirea satului <i>Trei-Iezi</i> , ceea ce poate fi rezultatul unor dubii în alegerea unei variante potrivite mentalității unui copil englez pentru care noțiunea de <i>ed</i> nu este pertinentă. Lexemul <i>cușmă</i> este tradus perifrastic – <i>fur hat</i> . Credem că este un echivalent reușit care conține semele informative ale cuvântului din original.
Traducerea în rusă	Не успел Гугуцэ надеть свою <i>большую зимнюю шапку</i> , а зима уже тут как тут. Видно, понравились ей мальчик и его шапка (3).
Comentariu	În limba rusă este omis fragmentul în care se conține denumirea satului, posibil din dorința de a exclude anumite ambiguități semantice generate de lexemul <i>ed</i> – <i>козлик</i> , diminutiv al lexemului <i>козёл</i> , sub influența conotației negative a lexemului <i>козёл</i> în limbajul familial (nemernic, prost ș.a.). Lexemul <i>cușmă</i> este tradus perifrastic – <i>большую зимнюю шапку</i> , adică o cușmă mare de iarnă, fără a preciza din ce material este fabricată, nici forma ei, importantă totuși pentru unele episoade descrise în original.

Alegerea procedului de traducere perifrastică a lexemului *cușmă* este probabil motivată de imaginile din textul original, din care desprindem că este vorba despre o căciulă fabricată din blană de oaie. Dicționarele de limbă oferă aceeași informație.

Renunțarea la folosirea în traducere a denumirii satului de baștină a lui Guguță este una intenționată și pune în valoare orientarea spre destinatarul dintr-o altă cultură pentru care această informație pare a nu fi pertinentă.

În blocul 3 de exemple observăm schimbări la nivel structural, marcat prin omisiuni, și la cel semantic, prin felul de a traduce unele interjecții („*Рос!*” – „*Vlan!*” – *Хлопнул Гугуцэ себя по лбу*) sau chiar tendința de ale exclude totalmente din context sau de a le înlocui printr-un material care explicitează semnificația interjecției, adică este vorba despre o supratraducere.

Blocul 3 de exemple:

Originalul în română	<p>Numai o dată l-a făcut de rușine. <i>Cîte nu-i fãgãduia la poarta școlii și cum n-o netezea Guguță – degeaba, cușma nu se făcea mai mare.</i> Era tocmai un ger că a răgușit clopoțelul școlii, iar în satul Trei Iezi nu auzai un cîine hămăind.</p> <p>Abia ajuns în ogradă, Guguță și-a dat seama ce e la mijloc – uitase în dimineața aceea să dea mîncare la oi. „Poc!” își trage atunci o sfîrlă în frunte, ca să țină minte ce are de făcut.</p> <p><i>Și cușma nu-i mai făcea mofturi (56).</i></p>
Traducerea în franceză	<p>Une seule fois le bonnet lui joua un mauvais tour. <i>À la porte cochère de l'école Gougoutsa lui promet monts et merveilles, il le caressait, mais c'était en vain: le bonnet ne voulait pas grandir.</i> Et ce jour-là il faisait si froid que la clochette de l'école s'enroua, et les chiens des Trois-Chevreaux n'aboyaient pas.</p> <p>Arrivé dans la cour, Gougoutsa se rendit compte de ce qu'il y avait: le matin il avait oublié de donner à manger aux brebis. „Vlan!” s'appliqua-t-il une chiquenaude sur le front pour qu'il n'oubliât plus ce qu'il avait à faire.</p> <p><i>Et le bonnet ne fit plus des siennes (5-6).</i></p>
Comentariu	<p>Versiunea în limba franceză reia, în general, toate ideile din textul original. Observăm, totuși, o schimbare substanțială de stil, care se explică prin străduința traducătorului de a respecta cu maximă fidelitate normele limbii franceze scrise, utilizând în permanență forme verbale de perfect simplu (<i>joua, s'enroua, rendit, s'appliqua-t-il</i> – cu inversia subiect-predicat), sau de subjonctiv (<i>pour qu'il n'oubliât</i>), ceea ce nu este deloc caracteristic stilului de comunicare al unui copil. Este destul de sofisticată structura frazei: <i>Et le bonnet ne fit plus des siennes</i>, e greu de imaginat ca un copil să folosească astfel de structuri.</p>
Traducerea în italiană	<p>Poi viene il grande gelo. È l'inverno più freddo che sia mai capitato. I cani non abbaiano più perché hanno mal di gola. Il campanello della scuola non suona più perché gli è andata via la voce (18).</p>

Comentariu	În traducerea în limba italiană înregistrăm o adaptare prin reducerea substanțială a volumului informativ al textului original. Traducătoarea a intervenit masiv în conținut, astfel, mesajul tradus diferă foarte mult de original, nu regăsim elementele de personificare a căciulii și dialogul prin care Guguță încearcă să o roage să crească (<i>Numai o dată l-a făcut de rușine. Cîte nu-i fîgăduia la poarta școlii și cum n-o netezea Guguță – degeaba, cușma nu se făcea mai mare</i>). Lipsește momentul educativ care transmite mesajul despre necesitatea de a-și respecta obligațiunile, adică de a munci pentru a putea beneficia de ceva, respectiv, nu este tradusă nici interjecția. (<i>Abia ajuns în ogradă, Guguță și-a dat seama ce e la mijloc – uitase în dimineața aceea să dea mîncare la oi. „Poc!” își trage atunci o sfîrlă în frunte, ca să țină minte ce are de făcut. Și cușma nu-i mai făcea mofturi</i>).
Traducerea în engleză	Fragmentul este omis Cauzele omiterii fragmentului ar putea fi tot tendința traducătoarei de a adapta textul la mentalitatea copilului englez, adică excluderea detaliilor ce descriu niște realități cotidiene ale unui sat moldovenesc, căci, din punctul de vedere al selectării echivalențelor în procesul traducerii – nu se conturează dificultăți prea mari. Un alt motiv ar putea fi spațiul redus rezervat publicației, ceea ce obligă traducătorul să reducă din volumul textului.
Traducerea în rusă	Но однажды шапка подвела мальчика. Он ей и то обещал, и другое, и гладил её, и упрашивал — не растёт шапка. И надо же было этому случиться как раз тогда, когда от мороза в школе звонок охрип и во всём селе Трое Козлят ни одна собака лаять не могла. Пришёл Гугуцэ домой и всё понял: он же утром овец не накормил! Хлопнул Гугуцэ себя по лбу — не забывай про дела. И шапка опять стала его слушаться (5).
Comentariu	Interjecția din original „Poc!” este redată în rusă contextual – <i>Хлопнул Гугуцэ себя по лбу — не забывай про дела</i> [nu uita ce trebuie să faci!]. Traducătorul a recurs la explicitarea sensului interjecției.

Necesitatea găsirii soluțiilor creative de traducere, adică adaptarea la sistemul gramatical al limbii respective, procedeele de traducere a unor interjecții și a modalității de comunicare copil – matur, mai este condiționată de caracterul ludic al limbajului folosit în literatura pentru copii, bazat pe efectele sonore, jocul de cuvinte, utilizarea tropilor, iar perspectiva abordării traductologice a acestora este pluridisciplinară, centrată pe nivelul cognitiv, psihologic, social, artistic, literar. În textele pentru copii atare elemente pot fi reprezentate prin interjecții, cântece de leagăn, cimilituri etc.

Elementele feerice din textele vangheliene sunt reconstituite destul de reușit în traduceri, păstrând practic descrierea situației din original, ceea ce se explică, probabil, prin faptul că feericul oscilează la limita realului, reflectând mersul obișnuit al gândirii unui copil, care le sesizează în ansamblu, iar traducătorul are un vast câmp de manifestare a aptitudinilor sale creative.

Blocul 4 de exemple:

Originalul în română	După ce împrăștia copiii pe la pragurile lor, <i>cușma se făcea iar mică, s-o poată pune Guguță în cui</i> (56).
Traducerea în franceză	Ayant reconduit les enfants, <i>le bonnet redevenait petit pour que Gougoutsa pût l'accrocher au clou</i> (5).
Comentariu	Este păstrat efectul magic din original.
Traducerea în italiană	Quando Gugu ha accompagnato tutte le bambine e anche la maestra, torna a casa. <i>E quando appende il colbacco all'attaccapanni, quello diventa normale. Solo un po' grande.</i>
Comentariu	Este păstrat și dezvoltat efectul magic din original.
Traducerea în engleză	Fragmentul este omis Presupunem că omiterea fragmentului rezultă din alegere deliberată a traducătoarei, motivele le-am expus anterior.
Traducerea în rusă	Отведёт Гугуцэ детей, <i>и шапка сразу становится маленькой, чтобы её можно было на вешалку повесить</i> (5).
Comentariu	Este păstrat efectul magic descris în textul original.

Același specific al mentalității unui copil, al felului său de a gândi este descris în blocul de exemple 6. Tot aici observăm interferențele ce țin de informația de ordin sociocultural și putem

aprecia strategiile și procedeele de traducere pentru care a optat fiecare traducător.

Blocul 5 de exemple:

Originalul în română	Într-o zi Guguță s-a pomenit că are <i>șapte bănuți</i> . Și unde îi pune în cel mai adânc buzunar și nu umblă la ei trei zile, poate vor scoate <i>puișori de bani</i> . Când colo, a găsit lângă banii vechi numai o țintă. Sora lui, Dica, i-a spus că nici în buzunarul ei monedele nu fac puișori. Iar buzunarul lui tata nu era acasă (61).
Traducerea în franceză	Une fois Gougoutsa se trouva avoir <i>sept kopeks</i> . Il les enfuit au plus profond de sa poche et n’y toucha point trois jours durant dans l’espoir que ses <i>kopeks</i> feraient éclore des <i>poussins d’argent</i> . Trois jours après il ne trouva auprès de son argent rien de plus qu’un clou. Sa soeur Dique lui dit que chez elle non plus les pièces de monnaie ne faisaient jamais de poussins. Et la poche de son père n’était pas à la maison (8).
Comentariu	În traducerea în limba franceză traducătorul recurge la un împrumut din limba rusă – <i>sept kopeks</i> , alături de un termen francez – <i>l’argent</i> . Alegerea acestui echivalent reflectă perioada în care a fost realizată traducerea respectivă, anul 1979, când în spațiul Republicii Moldova circula acest fel de monede, deci este o traducere adaptată la situația de comunicare concretă, adică cu elemente din cultura rusă, chiar dacă Spiridon Vangheli a folosit în textul original un lexem cunoscut de multă vreme de poporul moldovenesc – <i>bănuți</i> .
Traducerea în italiană	Un giorno Gugu ha trovato sette <i>monete</i> , non una di più nè una de meno. Le ha infilato nella tasca più profonda dei pantaloni e per tre giorni non le ha toccate. Sperava tanto <i>che aumentassero di numero</i> , ma non è successo. Pazienza. Non è successo nemmeno nelle tasche della sua sorellina Ghighi, che però non aveva sette monete: non aveva nemmeno una (29).
Comentariu	În limba italiană este utilizat lexemul cu o semantică generică – <i>monete</i> . În extinderea traducerii, expresia <i>puișori de bani</i> este tradusă prin parafrază, fără a

	utiliza un substantiv ce ar denumi monede: <i>che aumentassero di numero</i> .
Traducerea în rusă	Однажды Гугуцэ нашёл <i>семь копеек</i> . Не больше и не меньше. Опустил он <i>монетки</i> в самый глубокий карман, три дня туда не залезал: вдруг рядом с прежними новые <i>монетки</i> заведутся? Но в кармане, кроме гвоздя, ничего нового не обнаружилось. Сестрёнка сказала, что в её кармашке деньги сами не заводятся. Насчёт папиного кармана брат с сестрой ничего сказать не могли: его не было дома.
Comentariu	În limba rusă observăm prezența mai multor unități lexicale: <i>копеек, монетки, деньги</i> . Totodată, în acest fragment găsim o supratraducere – Однажды Гугуцэ нашёл <i>семь копеек. Не больше и не меньше</i> . În original nu există un astfel de text, în schimb, el figurează și în versiunea în italiană: Un giorno Gugu ha trovato <i>sette monete, non una di più nè una de meno</i> , fapt ce confirmă o dată în plus că traducătoarea de italiană s-a bazat pe textul în limba rusă și nu pe originalul în română.

O influență identică a condițiilor mediului sociocultural în care este efectuată traducerea o desprindem din exemplele din blocul 6:

Originalul în română	Cînd vede așa, Guguță cumpără un bumb. Îi mai rămăseseră acolo niște bănuți și a hotărît să-i caute mamei o rochie, dar să fie numaidecît albastră, că mama are ochi albaștri. N-a găsit o rochie ca ochii mamei. Mai umblă Guguță prin magazin, că are bani. Iaca dă de niște <i>pantofi cu călcîiul de-o jumătate de arșin</i> (57).
Traducerea în franceză	Ce voyant, Gougoutsa acheta un bouton. Il lui restait encore quelques kopeks, et il décida d'acheter une robe à sa mère. Il voulait absolument qu'elle fût bleue comme les yeux de sa mère. Tout à coup il remarqua des souliers avec <i>des talons hauts d'une demie-archine</i> (8).
Comentariu	Nu putem explica opțiunea lui Vangheli care utilizează unitatea de măsură de origine rusească (<i>o</i>

	<i>jumătate de arșin</i>), dar regăsim acest împrumut și în traducerea în limba franceză: <i>des talons hauts d'une demie-archine</i> .
Traducerea în italiană	Allora Gugu compera un bottone. Un bottone costa quattro monete. Gliene sono rimaste tre. Gugu vorrebbe comperare un vestito per il bottone, ma non uno qualunque: un vestito blu. Sono belle, però, anche quelle <i>scarpe col tacco alto</i> (30).
Comentariu	În limba italiană nu este precizată înălțimea tocului pantofilor, doar se spune că sunt înalți: <i>scarpe col tacco alto</i> .
Traducerea în rusă	Видя такое дело, купил Гугуцэ пуговицу. Теперь у него оставалось три копейки. Надо бы к пуговице платьё прикупить. И не какое-нибудь, а голубое. Но голубого платьё в продаже не было. Может, взять вон те <i>туфли на высоких каблуках?</i> (6).
Comentariu	În limba rusă nu este precizată înălțimea tocului pantofilor, doar se spune că sunt înalți: <i>туфли на высоких каблуках</i> : observăm că traducătorul a neutralizat un cuvânt arhaic – <i>arșin</i> , care nu este pertinent pentru un copil vorbitor de limbă rusă. Spre deosebire de original, în care Guguță doar vede pantofii, în limba rusă este utilizată o întrebare, care transmite un alt mesaj – Guguță se întreabă dacă vrea să cumpere pantofii, adică are dubii.

Alegerea traducătorilor de a neutraliza în multe cazuri informația marcată de valențe socioculturale transmite grija pentru destinatarul textelor traduse: în ultimul exemplu contează că este vorba despre pantofi pe tocuri înalte, copiii nu au nevoie de mai multe detalii, ele ar putea reduce atenția cititorilor în formare. Totodată, nici într-o versiune din cele analizate nu a fost păstrată descrierea mentalității unui copil, care este sigur că șapte bănuți constituie o sumă importantă: *Îi mai rămăseseră acolo niște bănuți și a hotărât să-i caute mamei o rochie, dar să fie numaidecît albastră, că mama are ochi albaștri. N-a găsit o rochie ca ochii mamei. Mai umblă Guguță prin magazin, că are bani.*

Este interesant de analizat felul în care traducătorii soluționează traducerea cântecelor de leagăn, căci structura sonoră are o importanță deosebită pentru copilul care abia descoperă secretele și profunzimea aspectului fonologic al limbii materne. Traducătorul aplică capacități sporite de creativitate pentru a menține interesul

copilului care va savura naturalețea, muzicalitatea, rima, ritmul textului tradus.

Blocul 7 de exemple:

Originalul în română	<p>Altă dată Guguță s-ar fi gândit ce să facă cu bucata de poveste care i-a rămas în cap, dar acum nu-i ardea de asta. Să fie bună fata de împărat să-l aștepte pe Făt-Frumos pînă va avea timp Guguță în altă seară să spună povestea mai departe.</p> <p>Când a dat să-i măsoare piciorul, s-a mișcat o mână de-a mamei. Guguță a luat-o încetinel în palmele lui mititele și, <i>legănând-o, îi cântă așa:</i></p> <p>Nani, nani, Mâna mamei...</p> <p>Cum a adormit mâna, Guguță hai să măsoare talpa mamei! (58).</p>
Traducerea în franceză	<p>Lorsqu'il voulut prendre la pointure du pied de sa mère, une main de celle-ci remua. Gougoutsa la prit doucement et <i>la berça tout en chantonnant:</i></p> <p><i>Dodo, petite, dodo</i> <i>Dors, menotte, dors...</i></p> <p>La main une fois endormie, Gougoutsa se mit à mesurer le pied de sa mère (9).</p>
Comentariu	<p>Traducătorul a simulat un cântec de leagăn în limba franceză, în care sunt utilizate elemente caracteristice acestui tip de text în cultura franceză, cu elemente și procedee tipice pentru cântecurile de leagăn, ușor de recunoscut: <i>dodo, petite...</i></p>
Traducerea în italiană	<p>Esce in punto di piedi dalla camera da letto, torna con un filo in mano e si avvicina alla mamma. Lei muove lentamente la mano. Gugu gliela prende e la culla, <i>canticchiando una ninnananna.</i></p> <p><i>Fa' la ninna, fa' la nanna,</i> <i>o manina della mamma,</i> <i>dormi fino a domattina,</i> <i>Fai la brava, cara manina</i> (32).</p>
Comentariu	<p>În traducerea în italiană regăsim o muzicalitate sporită a cântecului de leagăn, cu o succesiune de diminutive, specific pentru tradiția acestei culturi.</p>
Traducerea	<p>На цыпочках вышел он из спальни и вернулся с</p>

în rusă	<p>ниткою в руках. Приложил он нитку к маминой ноге, и тут у мамы рука шевельнулась. Взял Гугуцэ мамину руку в ладошку, начал её покачивать.</p> <p><i>Ночь тиха, постель мягка, Баю-баюшки, рука.</i></p> <p>От этой песенки рука сразу уснула (6-7).</p>
Comentariu	<p>În versiunea tradusă în limba rusă este propus un text echivalent la nivel funcțional cu originalul, dar marcat de specificul cântecelor de leagăn rusești, însoțite de elemente tradiționale pentru acest gen literar, ca <i>Баю-баюшки...</i> și o rimă adaptată acestui tip de texte.</p>

Nu se pot extrage elemente de echivalență la nivel de microstructură, accentul este pus pe dimensiunea funcțională, adică pe tipul de text care trebuie să fie un cântec de leagăn, după cum rezultă din context. Alegerea este adecvată realității socioculturale concrete.

Atare efecte se suprapun deseori elementelor de factură socioculturală incorporate în textul original, iar traducerea oscilează între păstrarea lor ca atare, adaptarea la regulile de comunicare în societatea și cultura-țintă (până la limita de ștergere a specificului culturilor din textul original), sau excluderea lor totală, în funcție de relevanța informativă în textul concret și de nivelul de traductibilitate care poate fi aplicat.

Blocul 8 de exemple:

Originalul în română	<p>Altă dată Guguță s-ar fi gândit ce să facă cu bucata de poveste care i-a rămas în cap, dar acum nu-i ardea de asta. Să fie bună fata de împărat să-l aștepte pe <i>Făt-Frumos</i> pînă va avea timp Guguță în altă seară să spună povestea mai departe (58).</p>
Traducerea în franceză	<p>L'autre fois cela aurait gêné Gougoutsa de ne pas terminer son conte, maintenant il ne s'en soucier point: que la fille du roi ait patience et attende <i>Fet-Froumos</i>¹ jusqu'au soir où Gougoutsa pourrait continuer son récit (9).</p> <p>¹Héros des contes populaires moldaves.</p>
Comentariu	<p>Traducătorul a optat pentru păstrarea numelui propriu <i>Făt-Frumos</i>, adaptat la pronunția în limba franceză <i>Fet-Froumos</i>, recurgând la glosarea prin notă de subsol.</p>

Traducerea în italiană	Gugu è bravo a raccontare le storie: così bravo che a metà storia la mamma è già addormentata. Adesso <i>il principe azzurro</i> dovrà aspettare un po' per incontrare la principessa: in questo momento Gugu non ha tempo di occuparsi di lui (32).
Comentariu	În limba italiană este neutralizată informația socioculturală, fiind folosit un lexem cu un sens generic: <i>il principe azzurro</i> , mai clar pentru micii cititori italieni.
Traducerea în rusă	Пошёл он домой, стал дожидаться вечера, когда мама спать ляжет. А чтобы она быстрее уснула, Гугуцэ стал рассказывать ей сказку про царевну. Мама уснула на середине, и другая половина сказки осталась в голове у Гугуцэ. Что ж, пусть царевна подождёт своего <i>Фэт-Фрумоса</i> до следующего раза. Гугуцэ было не до них (6).
Comentariu	Traducătorul a optat pentru păstrarea numelui propriu <i>Făt-Frumos</i> , transcris în limba rusă ca <i>Фэт-Фрумос</i> , fără explicații suplimentare, căci sensul este explicat prin elementele din cotext: <i>Что ж, пусть царевна подождёт своего Фэт-Фрумоса до следующего раза</i> (să-și aștepte prințul până „altă dată”).

În procesul traducerii literaturii pentru copii ne convingem mai mult ca oricând despre justetea abordării textuale a traducerii, promovată de numeroși traductologi moderni, printre care un loc aparte îi revine lui Eugeniu Coșeriu: „La rîndul său, traducerea privește direct nivelul discursului și nu nivelul unei anume limbi (*numai textele sînt traduse*) [subl. n. – L. Z.] și este legată, de aceea, de distincția *desemnare/semnificație/sens*” [subl. n. – L. Z.] (Coșeriu 2009, 314-315).

Doar la nivelul textului este posibilă redistribuirea elementelor informative ale mesajului original în vederea conservării încărcăturii semantice și a efectelor pragmatice, ceea ce contribuie la calitatea traducerii, adică la reducerea discrepanțelor dintre original și versiunea tradusă.

Strategiile de traducere pragmatică merg dincolo de nivelul textului, căci orice text, indiferent de destinația lui, este scris de oameni și pentru oameni. În textul tradus trebuie transmise maximal așteptările, interesele, scopurile țesute în original. Este știut că dimensiunea pragmatică a traducerii presupune structura relațiilor și a conexiunilor dintre text și realitatea lingvistică, inclusiv realitățile

socioculturale. Traducătorul intervine cu elementele considerate de el ca fiind importante și necesare pentru înțelegerea unor informații mai speciale de ordin sociocultural, îngrijindu-se de efectele ce ar trebui să rezulte din cunoașterea și interpretarea lor adecvată de către destinatar. În exemplele analizate, am observat diverse abordări în textul tradus, de la extindere informativă până la reducere substanțială de text; de la respectarea strictă a normelor gramaticale, ce generează pierderi comunicative, la o libertate foarte mare a expunerii fabulei nuvelor traduse (la limita „prienilor perfizi ai traducătorului”). Vom vorbi deci, despre o schimbare în textul tradus a pragmaticii textului original, adaptând-o la un nou destinatar. Ceea ce rămâne comun în cazul nuvelor lui S. Vangheli este destinatarul copil, dar mentalitatea acestuia nu este absolut identică în diferite societăți.

Blocul 9 de exemple:

Originalul în română	<p>Bătea la ușă, însă, o sărbătoare mare, de care e una pe an, când toți bărbații trebuie să facă daruri.</p> <p>Guguță a fost primul dintre bărbații satului care a pornit după cumpărături. Cum ieșea pe porțiță, bi-bi, <i>un automobil</i> pe drum (61).</p> <p>- <u>Iii!</u> se oprește omulețul. Am să-i cumpăr mamei <i>o mașină</i>, că o dor picioarele când umblă prin ogradă (61).</p>
Traducerea în franceză	<p>Le jour d'une grande fête approchait, celle où tous les hommes doivent faire des cadeaux. Gougoutsa fut le premier des hommes de son village qui alla faire des achats. Au moment où il sortait par le portillon un coup de klaxon retentit: <i>une Volga</i>.</p> <p>- Voilà, dit le petit bonhomme en s'arrêtant. J'achèterai <i>une auto</i> à ma mère, car elle a mal aux pieds à tant marcher dans la cour (8).</p>
Comentariu	<p>Textul tradus reflectă condițiile pragmatice și sociale la care ne-am referit anterior, adică necesitatea de a respecta cerințele dictate de unele organisme de supraveghere ideologică, cerințe valabile atât pentru producerea textelor originale, cât și pentru traduceri.</p> <p>Traducătorul este într-un fel obligat să aducă mărci ale realității sovietice, chiar dacă autorul Vangheli evită să ofere detalii ce ar ancora evenimentele descrise la o anumită perioadă istorică. Dacă în textul original este vorba despre un oarecare automobil, informația</p>

	<p>reprodusă fidel în traducerea în italiană și în rusă, apoi în versiunea în limba franceză este utilizată denumirea unei mărci de automobile (considerate luxoase), produse în Uniunea Sovietică – <i>une Volga</i>.</p> <p>Totodată, prin această opțiune traducătorul explicitează dorința lui Guguță de a-i face mamei cadou cea mai bună mașină – <i>o Volgă</i>, etalon al calității în contextul social respectiv.</p> <p>În traducerea în limba franceză este păstrat efectul comic al „exploatării” automobilului descris în original: <i>J’achèterai une auto à ma mère, car elle a mal aux pieds à tant marcher dans la cour</i>.</p>
Traducerea în italiană	<p>Stava per arrivare dei regali, quando tutti gli uomini fanno un regalo a tutte le donne. Gugu è stato il primo a entrare nel negozio del villaggio. Pensa di comperare un’automobile per la sua mamma. <i>Così poi potrà accompagnarla al mercato, ed è comodo, perché non bisogna portare pacchi e pacchetti: li porta la macchina</i> (30).</p>
Comentariu	<p>În limba italiană se vorbește doar despre ideea de a cumpăra un automobil, dar se pune accentul pe partea practică a folosirii lui: <i>Così poi potrà accompagnarla al mercato, ed è comodo, perché non bisogna portare pacchi e pacchetti: li porta la macchina</i>.</p> <p>Dispare efectul comic, bazat pe modul de gândire naiv al unui copil, schimbând accentul spre pragmatic. Este un fel de „autohtonizare” a informației din original, adaptată la felul de cunoaștere a lumii de către copiii italieni, care nu prea sunt familiarizați cu realitatea rurală moldovenească (când mama obosește umblând prin ogradă din cauza volumului mare de lucru pe care trebuie să-l facă).</p>
Traducerea în rusă	<p>Приближался день, какой бывает раз в году. Когда все мужчины всем женщинам делают подарки. Гугуцэ первым из мужчин своего села явился в магазин. По дороге он надумал купить маме <i>машину</i>. Вozить маму на базар будет, конечно, он, Гугуцэ.</p>
Comentariu	<p>În traducerea în limba rusă desprindem un efect similar celui din limba italiană: <i>По дороге он надумал купить маме машину. Вozить маму на базар будет, конечно, он, Гугуцэ</i>.</p>

	Observăm din nou o supratraducere în limba rusă, unde este adăugat un fragment lipsă în original: <i>Возить маму на базар будет, конечно, он, Гугуца</i> , pe care îl regăsim și în versiunea în italiană: <i>Così poi potrà accompagnarla al mercato, ed è comodo, perché non bisogna portare pacchi e pacchetti: li porta la macchina.</i>
--	--

Secvențele din blocul 10 de exemple oferă modele de adaptare pragmatică substanțială operate de traducătorii de limbă rusă și de limbă italiană. În cazul concret ne referim la schimbarea finalului nuvelei „Cadoul”. Probabil, în opinia traducătorilor de limbă italiană și rusă, finalul nuvelei, scris de S. Vangheli, nu răspunde așteptărilor unui copil care așteaptă un sfârșit fericit al istoriei cu cadoul pentru mama. Posibil, anume din aceste considerente, traducătorii respectivi au adăugat fragmente informative prin care răspund acestor așteptări ale micilor cititori.

Blocul 10 de exemple:

Originalul în română	Guguță a așteptat încă multă vreme la fereastră să stea ninsoarea, <i>pînă l-a găsit mama într-un tîrziu adormit, cu un bumb în mîină</i> (59).
Traducerea în franceză	Gougoutsa attendit bien longtemps auprès de la fenêtre que la neige cessât de tomber, et sur le tard, <i>sa mère le trouva endormi un bouton à la main</i> (11).
Comentariu	În limba franceză este păstrată cu fidelitate informația din original, inclusiv în ceea ce ține de finalul istoriei: <i>sa mère le trouva endormi un bouton à la main</i> . Traducătorul, la fel ca autorul originalului, a încheiat istoria pe o notă întrucâtva tristă: Guguță nu a reușit să-i pregătească mamei un cadou adevărat de sărbătoarea femeilor.
Traducerea în italiană	Gugu si è addormentato. La mamma lo trova che dorme sulla panca davanti alla finestra. <i>Nella manina aperta ci sono tre monete e un bottone di cui la mamma aveva bisogno</i> (34).
Comentariu	În limba italiană traducătoarea propune un sfârșit fericit de nuvelă: <i>Nella manina aperta ci sono tre monete e un bottone di cui la mamma aveva bisogno.</i>

Traducerea în rusă	Небо потемнело, холмы побелели, а мальчик уснул. Мама нашла его, спящего, у окна. В руке он держал три копейки и пуговицу. Чудесную пуговицу. <i>Как раз такую, какая была маме очень нужна (7).</i>
Comentariu	În limba rusă înregistrăm de asemenea o încheiere fericită a istoriei cu cadoul pentru mama: <i>В руке он держал три копейки и пуговицу. Чудесную пуговицу. Как раз такую, какая была маме очень нужна.</i> Traducerile în rusă și în italiană adaugă un detaliu important: Guguță a cumpărat bumbul de care mama avea nevoie.

În exemplele precedente au fost înregistrate diferite grade de intervenție în informația din textul-sursă. Este clar că situația depinde nemijlocit de abilitatea traducătorului și de felul în care el interpretează textul original și îl adaptează la așteptările și la gradul de cunoaștere a realității înconjurătoare de către cititorul în formare, care aparține limbii și culturii-țintă. Din acest motiv, vorbim despre echivalențe stabilite la nivel textual și chiar macrotextual, adică de echivalențe dinamice, care pun în valoare orientarea traducătorului spre așteptările destinatarului său, în condiția unei bune cunoașteri a mentalității acestuia. Întrebarea despre acceptabilitatea unor astfel de transformări rămâne însă deschisă, căci, credem, este vorba totuși despre o gradare diferită a nivelului de fidelitate față de original, nu întotdeauna ușor de argumentat.

O altă constatare de ordin general, la care am ajuns suprapunând versiunile realizate în diferite limbi, este că, fidelitatea informativă a originalului, comparativ cu traducerea lui, apare mai clar în cuplul de limbi română – franceză. Acest raport cunoaște devieri importante pentru binomul limba română – limba rusă, limba română – limba italiană. Mai mult decât atât, considerăm că în cazul limbii italiene avem de-a face cu o traducere indirectă, realizată prin intermediul limbii ruse: ajungem la această concluzie în urma comparării efectelor comune de adaptare a conținutului originalului în textele traduse în aceste două limbi. Pentru limba engleză, urmează să analizăm mai multe fragmente, dar este foarte posibil că, și în acest caz, să fie vorba tot despre o traducere indirectă din rusă, judecând după portofoliul de limbi al traducătoarei americane, care a produs mai multe traduceri din limba rusă în engleză, fiind o bună cunoscătoare de limbă rusă.

Concluzie

Traducerea literaturii pentru copii înaintea exigențe sporite față de traducător. La fel ca autorul, traducătorii trebuie să fie conștienți de numeroasele restricții de ordin moral, etic, educațional, să fie capabili să contribuie adecvat la cunoașterea și respectarea unei culturi străine.

Orice traducere a literaturii pentru copii este orientată cu preponderență spre formarea intelectuală a tinerilor cititori, contribuie la dezvoltarea interesului pentru lectură, a capacităților analitice de gândire.

Traducerea textelor de acest gen este actualizată în permanență, fiind adaptată în plan sincron și sociocultural la așteptările destinatarului-copil prin formele dinamice de echivalență, stabilite la nivel textual și macrotextual.

Scrierile lui Spiridon Vangheli au cunoscut atât traduceri realizate nemijlocit din limba română spre limbile străine, cât și traduceri indirecte, mai ales prin intermediul limbii ruse. Această alegere este motivată într-o anumită perioadă istorică, cea a ex-URSS, prin politica clasei dominante, care prevedea traducerea textelor în limba rusă, iar apoi din rusă în alte limbi. Mai târziu, traduceri indirecte sunt condiționate de factori subiectivi, adică de competențele lingvistice ale traducătorului (cazul traducerii în limba italiană a nuvelor lui Vangheli).

Comparând edițiile traducerilor în diferite limbi, am constatat că, în procesul traducerii literaturii pentru copii, nu sunt rare situațiile de adaptare (de diferit grad) la așteptările destinatarului atât a textului, cât și a dimensiunii paratextuale, inclusiv a celei iconice.

Referințe bibliografice

- Armașu-Canțâr, Ludmila. *Structuri și formule narrative în opera lui Spiridon Vangheli*. Chișinău: Garamont-Studio, 2012.
- Bantaș, Ana. „Spiridon Vangheli și lumea primară”. *Revista Limba Română*, nr. 7-8, anul XXII, 2012. Disponibil online la: <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1689> (Accesat în 12 iulie 2015).
- Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: Editura Arc, 1996.
- Condrea, Irina. *Traducerea din perspectivă semiotică*. Chișinău: Cartdidact, 2006.

- Coșeriu, Eugeniu. *Omul și limbajul său*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009.
- Debombourg, Héloïse. „Les différents procédés de traduction dans la littérature de jeunesse”. *La Clé des Langues* (Lyon: ENS LYON/DGESCO). Mis à jour le 9 mai 2011 (Accesat în 1 februarie 2015).
- Dicționarul scriitorilor români din Basarabia 1812-2006*. Muzeul literaturii române „M. Kogălniceanu”. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2007.
- Friot, Bernard. „Traduire la littérature pour la jeunesse”. *Le français aujourd'hui*, 3, 2003, n° 142: 47-54. Disponibil online la: www.cairn.info/revue-le-francais-aujourd-hui-2003-3-page-47.htm (Accesat în 1 februarie 2015).
- Groparu-Spiță (Chifane), Cristina. *Traducerea literaturii pentru copii*. Rezumatul tezei de doctorat. Galați, 2011. Disponibil online la: www.arthra.ugal.ro (Accesat în 30 august 2015).
- Identité et Equivalence, Négation et Alternation*. Disponibil online la: http://hubertelie.com/u_phi_scien-fr-140-000-negation-alternation-identite-equivalence.html#id_neg_iv_alt (Accesat în 19 ianuarie 2012).
- Kabatek, Johannes. *Tradiții discursive. Studii*. București: Editura Academiei Române, 2015.
- Lungu Badea, Georgiana. *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*. Timișoara: Editura Universității de Vest, 2012.
- Pederzoli, Roberta. *La traduction de la littérature d'enfance et de jeunesse et le dilemme du destinataire*. Bruxelles: Editeur P. Lang, 2012.
- Șleahțișchi, Maria. „Literatura pentru copii: între inocența și nostalgia jocului”. In: *Literatura pentru copii*. Chișinău: Editura Știința-Arc, 2004: 18.
- Spiridon Vangheli și universul senin al copilăriei. Biobibliografie*. Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”, alcătuitor: Tamara Maleru. Ediție îngrijită de Claudia Balaban. Ediția a 2-a, revăzută și completată. Chișinău: „Baștina-Radog” SRL, 2012.
- Vrabie, Diana. *Literatura pentru copii (analize literare, note biobibliografice, bibliografie critică și sugestii pentru lectură)*. Chișinău: Editura Integritas, 2009: 7-12.
- Vrabie, Diana. „Proza scurtă pentru copii. Între tradiționalism și postmodernism”. Prefață la antologia *Prozatori contemporani din Basarabia*. Tîrgoviște: Editura Bibliotheca, 2015: 3-4.

- Zbañ, Ludmila, Gheorghia, Elena, Zbañ, Cristina. „Le chaos, le système et le fractal appliqués à l'analyse du processus de traduction”. *L'Expérience de traduire*, sous la rédaction de Mohammed Jadir et Jean-René Ladmira, nr. 3, vol. 1, Paris: Editions Champion, 2015: 219-233.
- Zbañ Ludmila, Zbañ, Cristina. „Abordarea textuală a traducerii în viziunea lui Eugeniu Coșeriu”. *Anuar de lingvistică și istorie literară*. T. LI, 2011, număr special Lucrările colocviului internațional Eugeniu Coșeriu – 90 de ani de la naștere (Iași – Bălți, 27-29 iulie 2011). București: Editura Academiei Române, 2012.

Notiță biobibliografică

Ludmila ZBAÑ este doctor habilitat, profesor la Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Departamentul de traducere, interpretare și lingvistică aplicată. A fost implicată în numeroase proiecte internaționale ca director de proiect, codirector sau membru în echipe de cercetare. Interesele sale științifice sunt centrate pe probleme actuale din domeniul științelor limbii, în special pe studii comparate ale limbilor romanice (româna, franceza, spaniola), dar și ale altor limbi moderne, abordate din perspectivă traductologică și terminologică. Rezultatele investigațiilor prezentate în cadrul conferințelor științifice naționale și internaționale desfășurate în Armenia, Bulgaria, Georgia, Franța, Italia, România, Rusia, Spania, Ucraina, Ungaria. Cercetările au fost materializate în circa 160 de publicații științifice, inclusiv 2 monografii, 4 suporturi de curs, numeroase articole științifice publicate în reviste și culegeri din Republica Moldova, România, Franța, Armenia, Georgia, Rusia, Spania, Ungaria, Ucraina.